GENERALINIO ADVOKATO
NILS WAHL IŠVADA,
pateikta 2015 m. kovo 26 d.[1]

Byla C-634/13 P

Total Marketing Services, perėmusi Total Raffinage Marketing teises,
prieš

Europos Komisiją

„Apeliacinis skundas — Konkurencija — Karteliai — Europos ekonominės erdvės parafino vaško rinka ir Vokietijos parafino šlamo rinka — Kainų nustatymas ir rinkų pasidalijimas — Sprendimas, kuriuo konstatuojamas konkurencijos taisyklių pažeidimas — Dalyvavimo neteisėtame kartelyje trukmė — Dalyvavimo nutraukimas — Laikinas dalyvavimo nutraukimas — Įrodinėjimo pareiga — Viešas atsiribojimas — Kitų kartelio dalyvių suvokimas dėl ketinimo atsiriboti“

I – **Įžanga**

1. Šiuo apeliaciniu skundu *Total Marketing Services*, perėmusi *Total Raffinage Marketing* (buvusi *Total France SA*, toliau – *Total France*) teises, siekia, kad būtų panaikintas Europos Sąjungos Bendrojo Teismo sprendimas *Total Raffinage Marketing / Komisija*[2], kuriuo šis teismas iš esmės atmetė apeliantės ieškinį dėl prašymo iš dalies panaikinti 2008 m. spalio 1 d. Komisijos sprendimą C(2008) 5476 *final* dėl procedūros pagal [EB] 81 straipsnį ir EEE susitarimo 53 straipsnį (byla COMP/39.181 – Žvakių vaškas) (toliau – ginčijamas sprendimas), arba, nepatenkinus pagrindinio reikalavimo, sumažinta jai skirta bauda.

2. Nors ši byla glaudžiai susijusi su apeliaciniu skundu, pateiktu byloje C-597/13 P (*Total / Komisija*), kurioje šiandien taip pat teikiu išvadą, šiuo atveju keliami kiti teisiniai klausimai. Iš esmės šie klausimai susiję su tuo, ar Bendrojo Teismo vykdyta apeliantės dalyvavimo preziumuojamame kartelyje tam tikrais laikotarpiais kontrolė yra nepakankama arba neteisinga. Taigi šioje byloje reikia priminti tam tikrus įmonės dalyvavimo neteisėtame kartelyje įrodinėjimo aspektus ir, konkrečiai kalbant, patikslinti, kokiomis aplinkybėmis gali būti taikomas kaltinamos įmonės viešo atsiribojimo kriterijus.

II – **Bylos aplinkybės**

3. Bendrasis Teismas apibendrino bylos aplinkybes ir ginčijamo sprendimo turinį skundžiamo sprendimo 1–17 punktuose, kuriuose galima rasti išsamesnės informacijos.

4. Šiam apeliaciniam skundui išnagrinėti apsiribosiu tik tuo, kas nurodyta toliau.

1 — Originalo kalba: prancūzų.

2 — T-566/08, EU:T:2013:423; toliau – skundžiamas sprendimas.

5. Ginčijamame sprendime Europos Komisija konstatavo, kad apeliantė ir beveik visą jos kapitalą valdanti patronuojančioji bendrovė *Total SA* (toliau – *Total*) kartu su kitomis įmonėmis pažeidė EB 81 straipsnio 1 dalį ir 1992 m. gegužės 2 d. Europos ekonominės erdvės susitarimo (OL L 1, 1994, p. 3; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 52 t., p. 3; toliau – EEE susitarimas) 53 straipsnio 1 dalį, nes dalyvavo Europos ekonominėje erdvėje (EEE) veikusiame parafino vaško ir Vokietijos rinkoje veikusiame parafino šlamo kartelyje. Apeliantė ir jos patronuojančioji bendrovė *Total* nurodytos tarp ginčijamo sprendimo adresačių.

6. Ginčijamas sprendimas priimtas po to, kai, gavus vienos bendrovės pateiktą informaciją, 2005 m. pavasarį buvo pradėtas tyrimas. Po šio tyrimo Komisija padarė išvadą, kad dauguma EEE veikusių parafino vaško ir parafino šlamo gamintojų, tarp jų ir apeliantė, dalyvavo darant vieną, kompleksinį ir tęstinį EB 81 straipsnio ir EEE susitarimo 53 straipsnio pažeidimą, kuris apėmė EEE teritoriją.

7. Iš esmės šį pažeidimą sudarė susitarimai ar suderinti veiksmai dėl kainų nustatymo, keitimasis slapta komercine informacija, susijusia su parafino vašku, ir jos atskleidimas. Kiek tai susiję su tam tikromis bendrovėmis, tarp kurių nurodyta ir apeliantė, pažeidimas dėl parafino vaško susijęs ir su klientų ar rinkų pasidalijimu bei su Vokietijos rinkoje galutiniams klientams parduotu parafino šlamu (ginčijamo sprendimo 2, 95, 328 konstatuojamosios dalys ir 1 straipsnis).

8. Neteisėtas elgesys buvo matyti per antikonkurencinius susitikimus, dalyvių vadintus „techniniais susitikimais“ ar kartais „Blauer Salon“ susitikimais, ir per „parafino šlamo susitikimus“, kurie buvo skirti būtent su parafino šlamu susijusiems klausimams.

9. Anot Komisijos, *Total France* darbuotojai visą pažeidimo laikotarpį tiesiogiai dalyvavo darant pažeidimą. Todėl Komisija *Total France* pripažino atsakinga už dalyvavimą kartelyje (ginčijamo sprendimo 555 ir 556 konstatuojamosios dalys). Be to, nuo 1990 m. iki pažeidimo pabaigos daugiau nei 98 % *Total France* kapitalo tiesiogiai ar netiesiogiai valdė *Total*. Komisija nusprendė, kad šiuo pagrindu galima preziumuoti, jog *Total* darė lemiamą įtaką *Total France* elgesiui, nes abi bendrovės priklausė tai pačiai įmonei (ginčijamo sprendimo 557–559 konstatuojamosios dalys).

10. Šiuo atveju skirtos baudos apskaičiuotos remiantis pagal Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalies a punktą skirtų baudų apskaičiavimo gairėmis[3], galiojusiomis pranešimo apie kaltinimus pateikimo momentu.

11. Pagal šias gaires Komisija apeliantei ir jos patronuojančiajai bendrovei skyrė baudą, kurios bendra suma sudarė 128 163 000 EUR (ginčijamo sprendimo 785 konstatuojamoji dalis).

12. Ginčijamo sprendimo rezoliucinėje dalyje nustatyta:

„1 straipsnis

Šios įmonės pažeidė [EB] 81 straipsnio 1 dalį ir nuo 1994 m. sausio 1 d. EEE susitarimo 53 straipsnį, nes per nurodytus laikotarpius dalyvavo sudarant tęstinį susitarimą ir (arba) atliko suderintus veiksmus bendrosios rinkos, o nuo 1994 m. sausio 1 d. ir EEE parafino vaško sektoriuje:

<…>

Total France <…>: nuo 1992 m. rugsėjo 3 d. iki 2005 m. balandžio 28 d. ir

Total: nuo 1992 m. rugsėjo 3 d. iki 2005 m. balandžio 28 d.

3 — OL C 210, 2006, p. 2; toliau – 2006 m. gairės.

Šių įmonių pažeidimas susijęs ir su Vokietijos rinkoje galutiniams klientams parduotu parafino šlamu per nurodytus laikotarpius:

<…>

Total France <…>: nuo 1997 m. spalio 30 d. iki 2004 m. gegužės 12 d. ir

Total: nuo 1997 m. spalio 30 d. iki 2004 m. gegužės 12 d.

2 straipsnis

Už 1 straipsnyje nurodytus pažeidimus skiriamos tokios baudos:

<…>

Total France <…> bendrai ir solidariai su *Total*: 128 163 000 EUR.

<…>“

III – **Skundžiamas sprendimas ir byloje T-548/08 priimtas Sprendimas *Total / Komisija***

13. 2008 m. gruodžio 17 d. Pirmosios instancijos teismo (dabar – Bendrasis Teismas) kanceliarijoje apeliantė dėl ginčijamo sprendimo pateikė ieškinį, jame nurodė iš viso vienuolika ieškinio pagrindų. Dvyliktasis ieškinio pagrindas pateiktas per Bendrajame Teisme vykusį teismo posėdį.

14. Bendrasis Teismas atmetė visus šiuos ieškinio pagrindus, išskyrus aštuntąjį, susijusį su 2006 m. gairių 24 punkte nustatyto apskaičiavimo metodo neteisėtumu. Bendrasis Teismas nusprendė, kad nustatydama dauginimo koeficientą, kuris atspindi *Total France* dalyvavimo darant pažeidimą trukmę, Komisija pažeidė proporcingumo ir vienodo požiūrio principus, nes 7 mėnesių ir 28 dienų dalyvavimo laikotarpį (kiek tai susiję su parafino vašku) ir 6 mėnesių ir 12 dienų dalyvavimo laikotarpį (kiek tai susiję su parafino šlamu) prilygino ištisiems metams. Todėl Bendrasis Teismas sumažino visą apeliantei skirtą baudą nuo 128 163 000 EUR iki 125 459 842 EUR.

15. Tačiau tą pačią dieną byloje T-548/08 priimtame Sprendime *Total / Komisija* (EU:T:2013:434) Bendrasis Teismas nusprendė, kad, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, apeliantės patronuojančiajai bendrovei skirta tinkama bauda (sprendimo 224 punktas), todėl patronuojančiajai bendrovei *Total* skirtos baudos tiek pat nesumažino. Be to, Bendrasis Teismas atmetė visus *Total* toje byloje pateiktus ieškinio pagrindus.

IV – **Procesas Teisingumo Teisme ir šalių reikalavimai**

16. Apeliantė Teisingumo Teismo prašo:

— panaikinti skundžiamą sprendimą tiek, kiek Bendrasis Teismas padarė klaidą, nes neatsižvelgė į tai, kad apeliantė nutraukė dalyvavimą darant pažeidimą nuo 2004 m. gegužės 12 d.,

— panaikinti skundžiamą sprendimą tiek, kiek Bendrasis Teismas padarė klaidą, nes neatsižvelgė į tai, kad apeliantė ir *Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA*, *Repsol Petróleo SA* bei *Repsol YPF SA* (toliau – *Repsol*) buvo nepagrįstai skirtingai vertinamos dėl dalyvavimo darant pažeidimą trukmės,

— panaikinti skundžiamą sprendimą tiek, kiek Bendrasis Teismas padarė klaidą, nes neatsižvelgė į tai, kad apeliantė laikinai nutraukė dalyvavimą darant pažeidimą nuo 2000 m. gegužės 26 d. iki 2001 m. birželio 26 d.,

— panaikinti skundžiamą sprendimą tiek, kiek Bendrasis Teismas nepateikė atsakymo dėl pagrindo, susijusio su apeliantės konkurencinio elgesio rinkoje įrodymų neišnagrinėjimu,

— pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Statuto 61 straipsnį priimti galutinį sprendimą ir panaikinti ginčijamą sprendimą, kiek jis susijęs su apeliante, bei, naudojantis neribota jurisdikcija, sumažinti apeliantei skirtą baudą,

— jeigu Teisingumo Teismas pats nepriimtų galutinio sprendimo šioje byloje, atidėti klausimo dėl bylinėjimosi išlaidų nagrinėjimą ir grąžinti bylą Bendrajam Teismui nagrinėti iš naujo atsižvelgiant į Teisingumo Teismo sprendimą,

— galiausiai priteisti iš Komisijos bylinėjimosi Bendrajame Teisme ir Teisingumo Teisme išlaidas, remiantis Procedūros reglamento 69 straipsniu.

17. Komisija prašo atmesti apeliacinį skundą ir priteisti iš apeliantės bylinėjimosi išlaidas, įskaitant išlaidas, patirtas nagrinėjant bylą Bendrajame Teisme.

18. Šalys atitinkamą savo poziciją raštu ir žodžiu išdėstė per 2015 m. sausio 15 d. posėdį.

V – **Apeliacinio skundo analizė**

19. Apeliacinis skundas grindžiamas keturiais pagrindais, atitinkamai susijusiais su:

— SESV 101 straipsnio, įrodymų vertinimo taisyklių, nekaltumo prezumpcijos ir teisinio saugumo principų pažeidimu bei reikalavimo motyvuoti neįvykdymu, nes Bendrasis Teismas nusprendė, kad apeliantė dalyvavo darant pažeidimą nuo 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo iki 2005 m. balandžio 28 d.,

— vienodo požiūrio principo pažeidimu, įrodymų iškraipymu ir motyvavimo stoka, nes Bendrasis Teismas neatsižvelgė į tai, kad apeliantė pasitraukė iš kartelio po 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo, bet pripažino, kad *Repsol* iš jo pasitraukė po 2004 m. rugpjūčio 3 d. ir 4 d. susitikimo,

— SESV 101 straipsnio, nekaltumo prezumpcijos, teisinio saugumo ir vienodo požiūrio principų pažeidimu bei reikalavimo motyvuoti neįvykdymu, nes Bendrasis Teismas nusprendė, kad apeliantė nenutraukė dalyvavimo darant pažeidimą nuo 2000 m. gegužės 26 d. iki 2001 m. birželio 26 d.,

— veiksmingos teisminės gynybos, bausmių ir sankcijų individualizavimo principų pažeidimu ir reikalavimo motyvuoti neįvykdymu, nes Bendrasis Teismas nenagrinėjęs atmetė ieškinio pagrindą, susijusį su tuo, kad neatsižvelgta į apeliantės konkurencinio elgesio įrodymus.

20. Komisija mano, kad apeliacinio skundo pagrindai, kuriais Teisingumo Teismo tik paprasčiausiai prašoma antrą kartą nuspręsti dėl to, ką Bendrasis Teismas jau nusprendė, iš esmės nepriimtini. Ji teigia, kad bet kuriuo atveju šie apeliacinio skundo pagrindai nepagrįsti.

21. Prieš nagrinėdamas pateiktų klausimų esmę trumpai aptarsiu nurodytų apeliacinio skundo pagrindų priimtinumą.

22. Neginčytina, kad, kaip Komisija labai teisingai priminė, Teisingumo Teismo kompetencijai nepriklauso iš naujo nagrinėti Bendrajame Teisme pareikšto ieškinio, nes toks vertinimas nepriskiriamas Teisingumo Teismo kompetencijai apeliaciniame procese [4]. Konkrečiai kalbant, Teisingumo Teismas neturi kompetencijos nei konstatuoti faktų, nei iš principo nagrinėti įrodymų, kuriais Bendrasis Teismas rėmėsi tiems faktams pagrįsti. Vadinasi, jei šie įrodymai nėra iškraipomi, toks vertinimas nėra teisės klausimas, kurį tikrina Teisingumo Teismas [5].

23. Dėl pažeidimo trukmės nustatymo Teisingumo Teismas jau nusprendė, kad viešo atsiribojimo ir antikonkurencinių veiksmų tęstinumo sąvokos, kurios, be kita ko, nurodytos šiam apeliaciniam skundui pagrįsti pateiktuose pagrinduose, susijusios su faktine padėtimi, kurios egzistavimą kiekvienu konkrečiu atveju konstatuoja bylą iš esmės nagrinėjantis teismas, remdamasis jam pateiktų „tam tikrų sutapimų ir požymių“ vertinimu, paskui „bendru visų reikšmingų įrodymų ir požymių vertinimu“. Jeigu šie įrodymai gauti teisėtai, buvo laikomasi bendrųjų teisės principų ir proceso taisyklių, taikomų įrodinėjimo pareigai ir įrodymų vertinimo srityje, tik Bendrasis Teismas sprendžia dėl jam pateiktų įrodymų vertės. Vadinasi, jei šie įrodymai nėra iškraipomi, toks vertinimas nėra teisės klausimas, kurį tikrina Teisingumo Teismas [6].

24. Taip pat turi būti pripažįstami priimtinais ir apeliacinio skundo pagrindai, kuriais skundžiami ne vien faktinių aplinkybių, kuriomis remiantis nustatyta apeliantės dalyvavimo kartelyje trukmė, realumas ir vertinimas, bet ir keliamas klausimas dėl Bendrojo Teismo nustatytos jų sąsajos, reikšmės bei įrodomosios galios [7].

25. Šioje byloje pateiktais pirmuoju ir trečiuoju apeliacinio skundo pagrindais iš esmės Teisingumo Teismo prašoma išnagrinėti, ar teisėtas Komisijos nustatytas ir Bendrojo Teismo patvirtintas kriterijus, susijęs būtent su apeliantės viešo atsiribojimo nebuvimu ir kitų dalyvių suvokimu, taikytas šios dalyvavimui du konkrečius laikotarpius įrodyti. Šia dalimi apeliacinio skundo pagrindus reikia pripažinti priimtinais.

26. Pateikęs šį, mano nuomone, svarbų patikslinimą, pirmiausia nagrinėsiu klausimą, ar Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą tikrindamas įrodymų apie apeliantės dalyvavimą kartelyje, pirma, po 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo ir, antra, nuo 2000 m. gegužės 26 d. iki 2001 m. birželio 26 d. vertinimą ir remdamasis faktine aplinkybe, kad šiais laikotarpiais apeliantė viešai neatsiribojo nuo šio kartelio, ir tuo, kaip kartelio narės galėjo suvokti apeliantės dalyvavimą.

27. Taigi apeliantės pateikti apeliacinio skundo pirmasis ir trečiasis pagrindai bus nagrinėjami kartu.

4 — Konkrečiai, žr. sprendimus *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, EU:C:2004:6, 51 punktas) ir *Quinn Barlo ir kt. / Komisija* (C-70/12 P, EU:C:2013:351, 26 punktas).

5 — Sprendimas *Comap / Komisija* (C-290/11 P, EU:C:2012:271, 70 punktas ir nurodyta teismo praktika).

6 — Žr. Sprendimą *Comap / Komisija* (C-290/11 P, EU:C:2012:271, 71 ir 86 punktai bei nurodyta teismo praktika).

7 — Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Siemens ir kt. / Komisija* (C-239/11 P, C-489/11 P ir C-498/11 P, EU:C:2013:866, 128–130 punktai ir nurodyta teismo praktika).

A – *Dėl apeliacinio skundo pirmojo ir trečiojo pagrindų, susijusių su SESV 101 straipsnio, įrodymų vertinimo, nekaltumo prezumpcijos ir teisinio saugumo principų pažeidimu ir reikalavimo motyvuoti nesilaikymu, nes Bendrasis Teismas nusprendė, kad apeliantė dalyvavo darant pažeidimą, pirma, nuo 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo iki 2005 m. balandžio 28 d. ir, antra, nuo 2000 m. gegužės 26 d. iki 2001 m. birželio 26 d.*

1. Šalių argumentai

28. Pirmajame apeliacinio skundo pagrinde apeliantė teigia, kad Bendrasis Teismas padarė kelias teisės klaidas, nes patvirtino Komisijos požiūrį dėl jos dalyvavimo darant pažeidimą iki 2005 m. balandžio 28 d.

29. Visų pirma, remdamasis vienintele aplinkybe, kad apeliantė nepateikė įrodymų apie viešą atsiribojimą nuo kartelio, Bendrasis Teismas perkėlė apeliantei dalyvavimo darant pažeidimą trukmės įrodinėjimo pareigą, nors jis turėjo patikrinti, ar Komisija įvykdė savo pareigą pateikti įrodymus, kad pažeidimas buvo nepertraukiamai daromas nuo 2004 m. gegužės 12 d. iki 2005 m. balandžio 28 d., nes apeliantė nepalaikė slaptų ryšių nuo tos datos.

30. Antra, Bendrasis Teismas neteisingai aiškino Teisingumo Teismo ir savo paties praktiką, nes nustatė bendrąjį principą, pagal kurį viešo atsiribojimo nebuvimas iš esmės reiškia, kad pažeidimas visai nebuvo nutrauktas. Iš tikrųjų šioje teismų praktikoje įtvirtintas viešo atsiribojimo reikalavimas paaiškinamas tuo, kad atitinkama įmonė dalyvavo slaptuose susitikimuose ir yra nepertraukiamo veiksmų derinimo ginčijamu laikotarpiu įrodymų.

31. Trečia, Bendrojo Teismo teiginiu nustatoma prezumpcija, kuri kelia savivaliavimo ir teisinio nesaugumo grėsmę, nes taip Komisija gali nustatyti, kad įmonė dalyvavo kartelyje visą jo veikimo laikotarpį, jeigu ši įmonė dalyvavo viename antikonkurenciniame susitikime ir nuo jo viešai neatsiribojo. Šiuo atveju skundžiamo sprendimo 375 ir 376 punktuose Bendrojo Teismo nurodytos aplinkybės susijusios su visiškai vienašališkais kartelio organizatore buvusios įmonės pasiūlymais, kurie įrodo nebent tai, jog ši įmonė pageidavo, kad apeliantė dalyvautų trijuose paskutiniuose techniniuose susitikimuose. Tačiau apeliantė į šiuos pasiūlymus visai neatsakė. Be to, įrodinėjimo pareiga perkeliama ir dėl Bendrojo Teismo pozicijos (skundžiamo sprendimo 380 punktas), pagal kurią vien paprasčiausia aplinkybė, jog apeliantė nedalyvavo paskutiniuose techniniuose susitikimuose, neįrodo, jog ji nenaudojo informacijos, gautos per ankstesnius susitikimus, kuriuose dalyvavo, ir kad negavo naudos iš susitarimų, sudarytų per šiuos susitikimus. Beje, tokį argumentą paneigia aplinkybė, kad kartelis pasireiškė suderintų veiksmų seka, kurių pasikartojimo laikotarpis labai panašus, t. y. vidutiniškai kas tris ar keturis mėnesius.

32. Komisija teigia, kad net jeigu pirmasis apeliacinio skundo pagrindas būtų pripažintas priimtinu, bet kuriuo atveju jis būtų nepagrįstas.

33. Anot Komisijos, apeliantė pateikia neteisingą teismo praktikos aiškinimą. Iš esmės ji remiasi Bendrojo Teismo sprendimais, susijusiais su konkrečiais atvejais, kurie nebūtinai gali būti pritaikyti šiuo atveju, juo labiau kad dalyvavimo darant pažeidimą trukmė yra fakto klausimas ir ją įrodyti reikia kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į bylos aplinkybes. Ji pabrėžia, kad šiuo atveju apeliantės dalyvavimo darant pažeidimą tęstinumą įrodo dvi neatsiejamai susijusios aplinkybės, t. y. aplinkybė, kad ji ir toliau buvo kviečiama į susitikimus, – o tai reiškia, kad kviečiantis asmuo kviečiamąją suvokia kaip kartelio šalį, – ir kartu tai, kad ji neatsiribojo nuo kartelio.

34. Komisijos nuomone, Teisingumo Teismo praktika patvirtina jos ir Bendrojo Teismo poziciją. Iš tikrųjų Sprendime *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, EU:C:2004:6) Teisingumo Teismas visai netvirtino, jog tam, kad būtų galima reikalauti atsiribojimo, būtinai reikalingas dalyvavimas susitikimuose. Tačiau kitų

kartelio narių suvokimo kriterijus jau buvo aiškiai nustatytas. Trumpai tariant, Komisija teigia, kad Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo praktika patvirtina, jog atsiribojimo nebuvimas yra labai svarbi aplinkybė, jeigu konstatuoti kiti tolesnio dalyvavimo kartelyje požymiai, ir kad bet kuriuo atveju kitų kartelio narių suvokimas yra esminis. Taigi teismų praktikoje nenustatyta įrodinėjimo būdų hierarchija, o Komisija ir Bendrasis Teismas šiuo atveju rėmėsi ne vien apeliantės atsiribojimo nebuvimu.

35. Bet kuriuo atveju, anot Komisijos, šis apeliacinio skundo pagrindas neatitinka faktinių aplinkybių. Iš tikrųjų ginčijamo sprendimo 602 konstatuojamojoje dalyje Komisija rėmėsi ne vien apeliantės viešo atsiribojimo nebuvimu, ji nurodė požymius, kurie turi būti vertinami kaip visuma, patvirtinančius, kad apeliantė toliau dalyvavo kartelyje ir kad kitos dalyvės tai suvokė. Bendrasis Teismas savarankiškai įvertino, kokią vertę reikia suteikti šiems elementams.

36. Dėl įrodymų vertinimo Komisija pažymi, kad rėmėsi, pirma, aplinkybe, jog apeliantė buvo pakviesta į tris susitikimus, vykusius prieš patikrinimus, ir, antra, tuo, kad ji nenusprendė, jog vienintelis 2004 m. lapkričio 3 d. elektroninis laiškas gali būti laikomas viešu atsiribojimu. Aplinkybė, kad buvo nuspręsta, jog tolesnis dalyvavimas kartelyje įrodytas, nes nėra priešingų įrodymų, o jie galėjo būti tikras viešas atsiribojimas, atitinka įrodinėjimo teisėje taikomus principus. Be to, tai, kad įmonė nedalyvavo susitikimuose, nereiškia, kad ji pasitraukė iš kartelio. Ieškovės argumentai, kad Bendrasis Teismas nekonstatavo aplinkybių, pakankamai glaudžiai susijusių laiko atžvilgiu, pažeidimo tęstinumui įrodyti, neturi reikšmės, nes šiuo atveju kalbama ne apie laikiną dalyvavimo kartelyje nutraukimą, o keliamas klausimas, ar atitinkama įmonė išliko narė iki pabaigos.

37. Toliau pateikiami šalių argumentai dėl apeliacinio skundo trečiojo pagrindo.

38. Apeliantė teigia, kad, kaip aiškiai matyti iš kartelyje dalyvavusios įmonės pareiškimo (pareiškimas yra bylos medžiagoje), jos atstovas nemandagiai ir supykęs pasitraukė iš 2000 m. gegužės 25 d. ir 26 d. susitikimo ir ji nebedalyvavo vėliau vykusiuose susitikimuose. Neginčyta, kad po šio nesutarimo apeliantė nedalyvavo nė viename iš trijų paskesnių susitikimų iki tada, kai jos naujasis atstovas dalyvavo 2001 m. birželio 26 d. ir 27 d. susitikime. Tačiau apeliantė pabrėžia, kad ji dalyvavo 18 iš 21 susitikimo, organizuotų per ankstesnius penkerius metus, t. y. maždaug 4 susitikimai per metus.

39. Anot apeliantės, Bendrojo Teismo išvada, kurią jis padarė dėl to, kad ji nepateikė viešo atsiribojimo nuo kartelio įrodymo, nepatikrinęs, ar Komisija įvykdė savo pareigą pateikti įrodymus, leidžiančius nuspręsti, kad apeliantė visada dalyvavo kartelyje, yra nekaltumo prezumpcijos principo pažeidimas. Apeliantė remiasi Sprendimu *Gosselin Group / Komisija*[8], pagal kurį dalyvavimo kartelyje atnaujinimas susijęs su dalyvavimo nutraukimu, todėl vien aplinkybė, kad kaltinama įmonė dalyvavo kartelyje tiek prieš, tiek po atitinkamo laikotarpio, nesvarbi.

40. Dėl kartelio dalyvių suvokimo kriterijaus apeliantė tvirtina, kad visai nebuvo teigiama ar įrodyta, jog ji buvo suvokiama kaip kartelio narė nuo 2000 m. gegužės mėn. iki 2001 m. birželio mėn., ir kad, priešingai, iš nurodyto kitos kartelyje dalyvavusios įmonės pareiškimo matyti, jog ši neturėjo jokių abejonių dėl to, kad apeliantė nutraukė dalyvavimą tuo trylikos mėnesių laikotarpiu. Bet kuriuo atveju Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą, nes visiškai neatsižvelgė į apeliantės viešą atsiribojimą per 2000 m. gegužės 25 d. ir 26 d. susitikimą, o *Repsol* padėčiai jis taikė kitokį požiūrį (žr. apeliacinio skundo antrąjį pagrindą), pagal kurį viešo atsiribojimo kriterijus tenkinamas, jeigu įrodyta, kad kiti susitikimo dalyviai turi abejonių dėl atitinkamos įmonės dalyvavimo. Iš tikrųjų Bendrasis Teismas patvirtino *Repsol* atsiribojimą konstatavęs tik tai, kad susitikimus organizuojanti įmonė nustojo siųsti oficialius kvietimus.

8 — T-208/08 ir T-209/08, EU:T:2011:287, 161 punktas.

41. Visų pirma Komisija teigia, kad šis apeliacinio skundo pagrindas nepriimtinas. Papildomai ji tvirtina, kad šis pagrindas nepagrįstas, nes ji savo vertinimą dėl apeliantės dalyvavimo kartelyje tęstinumo per šį laikotarpį grindė ne vien atsiribojimo nebuvimu. Iš ginčijamo sprendimo 603 konstatuojamosios dalies matyti, jog atsižvelgiant į bendras aplinkybes tai, kad apeliantė nedalyvavo trijuose vienas po kito vykusiuose susitikimuose, paskui, pasikeitus apeliantės atstovui, grįžo nuo 2001 m. birželio mėn., nėra dalyvavimo pačiame kartelyje nutraukimas. Bendrasis Teismas šią analizę patvirtino remdamasis ne vien atsiribojimo nebuvimu, o išnagrinėjęs aplinkybes, kuriomis apeliantės atstovas pasitraukė iš 2000 m. gegužės 26 d. susitikimo. Remdamasis šia analize, Bendrasis Teismas padarė išvadą, kad tai nebuvo viešas atsiribojimas. Komisija priduria, jog apeliantės atstovo išvykimas iš šio susitikimo nereiškia, kad ji pasitraukė iš kartelio, veikiau jį lėmė nesutarimas dėl kartelio taikymo tvarkos. Beje, per 2000 m. gegužės 26 d. susitikimą kilęs nesutarimas *Sasol* pateiktuose pareiškimuose nėra aprašytas kaip apeliantės pasitraukimas iš kartelio.

42. Maža to, Komisija teigia, kad bet kuriuo atveju ji pateikė įrodymų apie apeliantės dalyvavimą kartelyje visą ginčijamą laikotarpį, taikydama Teisingumo Teismo praktikoje nustatytus principus [9]. Be to, įmonės dalyvavimo kartelyje trukmės įrodymas yra fakto klausimas. Šiuo atveju įrodymų apie antikonkurencinius ryšius ar dalyvavimą juose dėl metų laikotarpio nebuvimo savaime nepakanka, kad būtų įrodytas dalyvavimo kartelyje nutraukimas [10]. Šiuo aspektu apeliantės argumentas, kad toks įrodymų nebuvimas dėl trukmės ir tęstinumo yra išimtinio pobūdžio, nepaneigia dalyvavimo, nes apeliantė nedalyvavo ir keliuose kituose slaptuose susitikimuose. Priešingai, Bendrasis Teismas pabrėžė, kad ginčijamu laikotarpiu apeliantė galėjo turėti naudos iš informacijos, gautos per ankstesnius susitikimus, ir sudarytų susitarimų. Todėl, anot Komisijos, Bendrasis Teismas teisingai nusprendė, kad šis nedalyvavimas keliuose susitikimuose buvo tik su asmeniu susijęs pavienis nesutarimas ir visai nesusijęs su apeliantės dalyvavimo kartelyje nutraukimu.

2. Vertinimas

43. Prieš nagrinėjant Komisijos nustatytus ir Bendrojo Teismo patvirtintus duomenis apeliantės dalyvavimui įrodyti du ginčijamus laikotarpius, t. y atitinkamai nuo 2004 m. gegužės 12 d. iki 2005 m. balandžio 28 d. (nutraukimo laikotarpis) ir nuo 2000 m. gegužės 26 d. iki 2001 m. birželio 26 d. (sustabdymo arba laikino nutraukimo laikotarpis), mano nuomone, tikslinga priminti tam tikrus įmonės dalyvavimo kartelyje trukmės įrodymams taikomų principų aspektus ir šiomis aplinkybėmis išsiaiškinti, kaip turi būti suprantamas Teisingumo Teismo praktikoje nurodytas atitinkamos įmonės viešas atsiribojimas [11].

a) Teismų praktika dėl įmonės dalyvavimo kartelyje įrodinėjimo pareigos ir viešo atsiribojimo reikalavimo

44. Tam, kad būtų išnagrinėti šiame apeliaciniame skunde pateikti kaltinimai, reikia priminti tam tikrus antikonkurencinių veiksmų įrodymų vertinimui ir tų veiksmų įrodinėjimo pareigai taikomus pagrindinius principus.

45. Pirmiausia primintina, kad Komisija turi įrodyti ne tik dalyvavimą kartelyje, bet ir jo trukmę. Remiantis nekaltumo prezumpcija, bet kokia abejonė dėl įmonės dalyvavimo darant pažeidimą trukmės ar tęstinumo turi būti aiškinama šios įmonės naudai [12].

9 — Sprendimai *Technische Unie / Komisija* (C-113/04 P, EU:C:2006:593, 169 punktas) ir *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, EU:C:2004:6, 260 punktas).

10 — Sprendimas *Komisija / Verhuizingen Coppens* (C-441/11 P, EU:C:2012:778, 75 punktas).

11 — Konkrečiai žr. Sprendimą *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, EU:C:2004:6, 81 ir 82 punktai ir nurodyta teismų praktika).

12 — Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Sumitomo Metal Industries ir Nippon Steel / Komisija* (C-403/04 P ir C-405/04 P, EU:C:2007:52, 52 punktas).

46. Be to, konkrečiau kalbant apie atitinkamos įmonės dalyvavimo darant pažeidimą trukmės nustatymą, atrodo, nustatyta, kad jeigu nėra įrodymų, galinčių tiesiogiai patvirtinti pažeidimo trukmę, Komisija turi remtis bent faktinių aplinkybių, pakankamai artimų laiko atžvilgiu, įrodymais, dėl kurių būtų galima pagrįstai manyti, kad šis pažeidimas nepertraukiamai tęsėsi nuo vienos konkrečios datos iki kitos. Taigi Teisingumo Teismas pripažino, kad išvadą apie antikonkurencinius veiksmus galima daryti remiantis tam tikru kiekiu sutapimų ir požymių, kurie, įvertinti kartu, ir, nesant kitokio logiško paaiškinimo, gali būti konkurencijos taisyklių pažeidimo įrodymas [13].

47. Galiausiai atrodo, kad išskirtas dalyvavimo kartelyje nutraukimo datos nustatymas ir galimi tokio dalyvavimo sustabdymo laikotarpiai. Mano nuomone, tai matyti iš priimto Sprendimo *Komisija / Verhuizingen Coppens* [14], kuriame Teisingumo Teismas pripažino, kad Komisija pagrįstai nusprendė, jog nurodyta bendrovė galėjo būti laikoma atsakinga už nepertraukiamą dalyvavimą tame susitarime visą laikotarpį nuo 1992 m. spalio 13 d. iki 2003 m. liepos 29 d., nors nebuvo jokių jos aktyvaus dalyvavimo susitarime dėl tariamų sąmatų 1994–1995 m. įrodymų.

48. Taigi Teisingumo Teismas nurodė, jog tai, kad nebuvo pateikta konkrečių įrodymų apie įmonės antikonkurencinio susitarimo įgyvendinimą tam tikrais konkrečiais laikotarpiais, netrukdo pripažinti, jog pažeidimas truko šiuos laikotarpius apimantį ilgesnį laiką, jei tokia išvada pagrindžiama objektyviais ir nuosekliais duomenimis. Kai pažeidimas trunka kelerius metus, tai, kad karteliniai veiksmai vyksta skirtingu metu ir juos gali skirti trumpesnis ar ilgesnis laiko tarpas, nedaro įtakos šio kartelinio susitarimo egzistavimui, jei įvairiais šį pažeidimą sudarančiais veiksmais siekiama vieno tikslo ir jie priklauso vienam tęstiniam pažeidimui [15].

49. Atsižvelgiant į pagrindines šioje srityje įrodinėjimui ir įrodymų vertinimui taikomas taisykles, mano nuomone, ši teismo praktika negali būti aiškinama taip, kad būtų visiškai užkirstas kelias galimybei įrodyti, kad įmonė iš tikrųjų sustabdė dalyvavimą kartelyje tam tikrą laikotarpį. Atsižvelgiant į ginčijamų ryšių periodiškumą ir į tai, ar nurodyto nutraukimo laikotarpis reikšmingas, palyginti su visa kartelio trukme, – o tai turi patikrinti tik bylą iš esmės nagrinėjantis teismas, – galima daryti išvadą, kad ta įmonė nedalyvavo ginčijamame kartelyje vieną ar kelis konkrečius laikotarpius.

50. Kitaip tariant, atsakymą į klausimą, ar realių įrodymų apie įmonės dalyvavimą tam tikrais laikotarpiais nebuvimas yra reikšmingas, ar ne, lemia konkrečios kiekvieno atvejo aplinkybės. Šiam teiginiui pailiustruoti pateiksiu pavyzdį, kai kartelinis susitarimas trunka dešimtmetį ir pasireiškia antikonkurencinį tikslą turinčių konkurentų daug metų organizuojamais susitikimais. Galimas įmonės atstovo nedalyvavimas dviejuose susitikimuose atrodo nereikšmingas, jeigu yra kitų objektyvių ir neprieštaringų požymių, patvirtinančių tos įmonės dalyvavimą nagrinėjamu laikotarpiu.

51. Kaip įmonės viešo atsiribojimo reikalavimas turi būti suprantamas šiomis aplinkybėmis?

52. Kad būtų atsakyta į šį klausimą, reikia prisiminti šio reikalavimo nustatymo aplinkybes ir ypač tas, kuriomis priimtas Sprendimas *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, EU:C:2004:6).

53. Primenu, jog toje byloje kaltinama bendrovė ginčijo tai, kad Komisija, kuriai šiuo klausimu Bendrasis Teismas pritarė, rėmėsi faktine aplinkybe, kad ji viešai neatsiribojo nuo susitarimo.

13 — Sprendimai *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, EU:C:2004:6, 57 punktas) ir *Sumitomo Metal Industries ir Nippon Steel / Komisija* (C-403/04 P ir C-405/04 P, EU:C:2007:52, 51 punktas).

14 — C-441/11 P, EU:C:2012:778.

15 — Šiuo klausimu žr. sprendimus *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, EU:C:2004:6, 260 punktas) ir *Technische Unie / Komisija* (C-113/04 P, EU:C:2006:593, 169 punktas).

54. Teisingumo Teismas, į kurį buvo kreiptasi šiuo klausimu, patvirtino Komisijos taikytą ir Bendrojo Teismo patvirtintą požiūrį. Toje byloje jis nusprendė, jog Komisijai pakanka įrodyti, kad atitinkama įmonė dalyvavo susitikimuose, kuriuose buvo sudaryti antikonkurenciniai susitarimai, ir aiškiai jiems neprieštaravo, kad pakankamai įrodytų tos įmonės dalyvavimą kartelyje. Taigi Teisingumo Teismas nurodė, kad, *kai dalyvavimas tokiuose susitikimuose yra nustatytas* [16], ši įmonė turi pateikti įrodymų, patvirtinančių, kad ji tuose susitikimuose nesiekė jokio antikonkurencinio tikslo ir pareiškė savo konkurentams dalyvavusi dėl to, kad turėjo kitokių ketinimų nei jie (žr. sprendimo 81 punktą).

55. Būtent taip turi būti suprantamas viešo atsiribojimo reikalavimas, grindžiamas esmine prielaida, kad įmonė dalyvavo susitikime ar kad palaikė antikonkurencinius ryšius. Teisingumo Teismas nurodė ir tai: „priežastis, pagrindžianti šį teisės principą, yra tai, kad dalyvaudama tame susitikime ir viešai neatsiribodama nuo jo turinio įmonė kitiems dalyviams leido manyti, kad ji sutinka su jo rezultatu ir vykdys tai, kas jame sutarta“ (žr. sprendimo 82 punktą).

56. Kitaip tariant, viešo neatsiribojimo kriterijus leidžia taikyti konkrečiais požymiais grindžiamą prezumpciją, pagal kurią antikonkurencinį tikslą turėjusiuose susitikimuose dalyvavusi įmonė preziumuojama dalyvavusi kartelyje, kuriam taikomas SESV 101 straipsnio 1 dalyje nustatytas draudimas. Mano nuomone, nuoroda į viešą neatsiribojimą negali kompensuoti įrodymų apie dalyvavimą, bent pasyvų, antikonkurencinį tikslą turinčiame susitikime nebuvimo. Kaip šioje byloje nurodė generalinis advokatas R.-J. Colomer [17], jeigu bendrovė su rinkos konkurentais dalyvauja viename ar keliuose susitikimuose, kuriuose sudaromas konkurencijai kenkiantis susitarimas, remiantis prezumpcijomis, galima daryti išvadą, išskyrus jeigu įmonė aiškiai pareiškė priešingą valią, kad ji dalyvauja kartelyje *a fortiori*, jeigu paskui ji bendradarbiauja imantis antikonkurencinio susitarimo vykdymo priemonių. Generalinis advokatas nurodė, kad tokios prezumpcijos pagrįstumui įrodyti reikia „pradėti nagrinėti *įrodytus įvykius* [18], kurie <...> tam tikras faktines aplinkybes leidžia pripažinti įrodytomis“ [19].

57. Toks sprendimo būdas, kuris logiškai atitinka keliose bylose jau taikytąjį dėl tam tikrų prezumpcijų taikymo [20], reiškia, kad tada, kai nėra jokių įrodymų apie įmonės ir kitų kartelio dalyvių slaptus ryšius ar veiksmus, Komisija neturi apsiriboti išvada, kad įmonė toliau dalyvavo, remdamasi paprasta aplinkybe, jog ši turėjo atsiriboti nuo kartelio.

58. Taigi viešo atsiribojimo reikalavimas turi prasmę tik jeigu įmonė iš tikrųjų dalyvavo slaptuose susitikimuose ar bent jeigu yra veiksmų derinimo tam tikrą laikotarpį įrodymų. Šis reikalavimas gali būti taikomas tik tada, kai atsižvelgiant į tyrimo metu surinktus konkrečius įrodymus galima preziumuoti, kad kaltinama įmonė ir toliau dalyvavo kartelyje. Vien įmonės viešo atsiribojimo nuo kartelio nebuvimas negali būti tokio dalyvavimo įrodymas.

59. Teisingumo Teismas priminė šiuos principus keliuose sprendimuose [21].

16 — Išskirta mano.

17 — Generalinio advokato R.-J. Colomer išvada, pateikta byloje *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P, EU:C:2003:85, 127–131 punktai).

18 — Išskirta mano.

19 — Generalinio advokato R.-J. Colomer išvada, pateikta byloje *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P EU:C:2003:85, 128 punktas).

20 — Šiuo klausimu žr. sprendimus *Hüls / Komisija* (C-199/92 P, EU:C:1999:358, 155 punktas) ir *Montecatini / Komisija* (C-235/92 P, EU:C:1999:362, 181 punktas).

21 — Konkrečiai žr. Sprendimą *Dansk Rørindustri ir kt. / Komisija* (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P– C-208/02 P ir C-213/02 P, EU:C:2005:408, 142–145 punktai), Nutartį *Adriatica di Navigazione / Komisija* (C-111/04 P, EU:C:2006:105, 48–54 punktai) ir Sprendimą *Comap / Komisija* (C-290/11 P, EU:C:2012:271, 73–76 punktai), kiek tai susiję su įmonėmis, dėl kurių įrodyta, kad jos dalyvavo antikonkurencinį tikslą turinčiuose susitikimuose.

60. Iš viso to, kas pasakyta, matyti, kad viešo atsiribojimo reikalavimas turi būti suprantamas kaip atitinkamai įmonei tenkanti pareiga tam, kad ji galėtų įrodyti, jog nedalyvavo kartelyje tam tikrą laikotarpį, nepaisant akivaizdaus jos dalyvavimo jame. Primenu, kad viešo atsiribojimo reikalavimas turi prasmę tik jeigu įmonė iš tikrųjų dalyvavo slaptuose susitikimuose ar bent yra veiksmų derinimo tam tikrą laikotarpį įrodymų.

61. Šį principą būtina akcentuoti tam, kad būtų tinkamai suprasti antikonkurencinių veiksmų įrodinėjimo pareigai ir įrodymų vertinimui taikomi principai.

b) Taikymas šioje byloje: būtinas priklausymo karteliui nutraukimo įrodymo ir dalyvavimo laikino nutraukimo ar sustabdymo įrodymo išskyrimas

i) Apeliantės dalyvavimo nutraukimo laikotarpiu įrodymas (apeliacinio skundo pirmasis pagrindas)

62. Kaip savo procesiniuose dokumentuose pabrėžė Komisija, ginčijamame sprendime ji padarė išvadą, kad apeliantė dalyvavo darant pažeidimą iki 2005 m. balandžio 28 d. Komisijos atliktų patikrinimų, nes, nepaisant aplinkybės, kad nebuvo nustatyta, jog ji dalyvavo susitikimuose, vykusiuose po 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo, nebuvo pateikta jokių įrodymų, patvirtinančių, kad ji oficialiai pasitraukė iš kartelio nuo šios datos. Remdamasis ginčijamo sprendimo 602 konstatuojamojoje dalyje nurodytų faktinių aplinkybių vertinimu Bendrasis Teismas nusprendė, kad, atsižvelgiant į kitų dalyvių suvokimą, apeliantė neatsiribojo nuo kartelio.

63. Primintina, kad ginčijamo sprendimo 602 konstatuojamoje dalyje Komisija tvirtino:

„[Apeliantė] pareiškia, kad nedalyvavo jokiame techniniame susitikime, vykusiame po 2004 m. gegužės 11 ir 12 d. techninio susitikimo, ir priduria, kad jos atstovas atšaukė kelionę į 2004 m. lapkričio 3 ir 4 d. susitikimą, kaip matyti iš vidaus pranešimo, parengto gavus viršininko patarimus. Komisija pažymi, kad nėra jokių įrodymų dėl galimo pasitraukimo iš kartelio. Kai padaromi kompleksiniai pažeidimai, aplinkybė, kad įmonė nedalyvavo per susitikimą ar nesutinka su tuo, kas aptarta per susitikimą, nereiškia, kad įmonė nutraukė dalyvavimą darant tęstinį pažeidimą. Kad pažeidimas būtų nutrauktas, įmonė turi aiškiai atsiriboti nuo kartelio. <...> [Apeliantė] nepateikė tikslių įrodymų, kad ji visiškai savarankiškai priėmė vienašalę strategiją dėl rinkos ir aiškiai bei atvirai atsiribojo nuo kartelio veiklos. Priešingai, Komisijos turimi įrodymai patvirtina, kad [apeliantė] gavo oficialius kvietimus į tris paskesnius techninius susitikimus (t. y. į tris paskutinius techninius susitikimus, surengtus prieš atliekant patikrinimus). Komisija pažymi, kad [apeliantės] atstovas patvirtino, jog ketino dalyvauti 2004 m. lapkričio 3 ir 4 d. susitikime, nors paaiškėjo, kad paskui kelionę atšaukė. Ir dėl 2005 m. vasario 23 ir 24 d. susitikimo [*Sasol Wax International AG, Sasol Holding in Germany GmbH* ir *Sasol Limited*, šio susitikimo rengėja, toliau – *Sasol*] jau buvo iš anksto užsakiusi kambarį [apeliantės] atstovui viešbutyje, kur [vyko] susitikimas, tačiau šis užsakymas vėliau buvo atšauktas. Iš to Komisija daro išvadą, kad *Sasol* ir kitiems dalyviams buvo aišku, jog [apeliantė] kartelyje dalyvavo iki pabaigos. Komisija pažymi ir tai, jog per susitikimus vykę pasitarimai iš esmės nesiskyrė nuo vykusių per ankstesnius susitikimus, dalyviai toliau tarėsi dėl kainų didinimo ir neminėjo, kad [apeliantė] mėgina trauktis iš kartelio (žr. 175, 176 ir 177 konstatuojamąsias dalis), ir tai, jog nieko neįprasto, kad įmonės nedalyvauja tam tikruose susitikimuose per kartelio veikimo laikotarpį. Šios dvi aplinkybės įrodo, kad nebuvo suvokiama, jog [apeliantė] pasitraukė iš kartelio po 2004 m. gegužės mėn. susitikimo. Bet kuriuo atveju [apeliantės] atstovo vidaus pranešimas, kuriame nurodytos jo nedalyvavimo susitikime priežastys, negali būti laikomas viešu atsiribojimu. Kadangi nėra jokios kitos informacijos, [kad ji] pasitraukė iš kartelio, Komisija mano, kad [apeliantės] dalyvavimas kartelyje nesibaigė iki patikrinimų.“

64. Skundžiamame sprendime Bendrasis Teismas patvirtino Komisijos poziciją dėl viešo atsiribojimo kriterijaus ir dėl to, kaip jį suvokė kitos kartelio dalyvės, ir konstatavo, kad, kitų dalyvių supratimu, apeliantė viešai neatsiribojo nuo kartelio [22].

65. Be to, Bendrasis Teismas rėmėsi 2004 m. lapkričio 3 d. apeliantės atstovo siųstu elektroniniu laišku, kuriame nurodyta: „Turėdamas omeny Austrijoje vyksiančio susitikimo tikslą, paklūstu Thibault rekomendacijai. Atšaukiu savo kelionę į Vieną (iš pradžių numatyta išvykti šią popietę)“, ir nusprendė, kad toks vidinis elektroninis laiškas, kuris neišsiųstas kitiems dalyviams, nėra viešas atsiribojimas [23].

66. Maža to, Bendrasis Teismas papildomai pažymėjo, kad vien paprasta aplinkybė, jog apeliantė nedalyvavo paskutiniuose techniniuose susitikimuose, visai neįrodo, jog ji nenaudojo informacijos apie konkurentų taikomas kainas, kurią gavo per dešimtis ankstesnių techninių susitikimų, kuriuose dalyvavo, ir kad negavo naudos iš susitarimų dėl rinkos ir klientų pasidalijimo, sudarytų per tuos susitikimus. Todėl Bendrasis Teismas nusprendė, kad apeliantė nepateikė jokių įrodymų, patvirtinančių, kad 2004 m. gegužės 12 d. ji nustojo įgyvendinti kartelį [24].

67. Taigi kyla klausimas, ar, nepaisant šių konstatuotų aplinkybių, Komisija galėjo padaryti skundžiamame sprendime Bendrojo Teismo patvirtintą išvadą, kad apeliantė dalyvavo kartelyje ir po 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo. Ypač reikia nuspręsti dėl klausimo, ar tokiai išvadai padaryti buvo galima remtis faktine aplinkybe, kad apeliantė oficialiai nepasitraukė iš kartelio ir nepateikė viešo atsiribojimo nuo kartelio įrodymų.

68. Mano nuomone, reikia atsakyti neigiamai, priešingu atveju, būtų nesilaikoma pirma primintų antikonkurencinių veiksmų įrodymams ir tų įrodymų vertinimui taikomų principų.

69. Šiuo atveju nebuvo ginčijama, kad apeliantė nedalyvavo paskutiniuose kartelio techniniuose susitikimuose, vykusiuose nuo 2004 m. gegužės 12 d. (jos paskutinio dalyvavimo tuose susitikimuose data) iki 2005 m. balandžio 29 d. (Komisijos vykdytų patikrinimų data). Neginčyta ir tai, kad nėra jokių įrodymų apie apeliantės palaikytus kokius nors ryšius su ginčijamo kartelio dalyvėmis šiuo laikotarpiu.

70. Šiomis aplinkybėmis nėra jokių įrodymų, kad po 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo apeliantė toliau dalyvavo ginčijamame kartelyje, nesvarbu, ar dalyvaudama tuose susitikimuose, ar atlikdama kitus slaptus veiksmus.

71. Manau, kad galimas kitų kartelio dalyvių suvokimas dėl tolesnio apeliantės dalyvavimo kartelyje po šios datos visai nėra lemiamas kriterijus. Be to, kad toks suvokimas, pasireiškęs siųstais pakvietimais ir viešbučio užsakymu, mano nuomone, nėra aiškiai įrodytas, jis tikrai nėra aktyvaus ar netiesioginio dalyvavimo kartelyje įrodymas.

72. Būtent per teismo posėdį nurodytas Komisijos tvirtas įsitikinimas, kad apeliantė, skirtingai nei kitos įmonės [25], toliau priklausė karteliui, turi būti grindžiamas konkrečiais įrodymais, o ne subjektyviu jautimu ar įspūdžiu, kurį prireikus patvirtina tariamas kitų kartelio dalyvių supratimas.

73. Iš visų šių svarstymų matyti, kad Bendrojo Teismo sprendimą šiuo klausimu reikia pakeisti. Mano nuomone, Bendrasis Teismas padarė klaidą, nes patvirtino išvadą, kad apeliantė dalyvavo kartelyje nuo 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo iki 2005 m. balandžio mėn. atliktų patikrinimų.

22 — Žr. skundžiamo sprendimo 372–375 punktus.

23 — Žr. skundžiamo sprendimo 378 ir 379 punktus.

24 — Žr. skundžiamo sprendimo 380 punktą.

25 — Konkrečiai kalbant, buvo nagrinėjama ypatinga *Repsol* padėtis ir jos panašumas į apeliantės padėtį. Bendrasis Teismas nurodė, kad, priešingai nei *Repsol* atveju, nebuvo konstatuota, kad po 2004 m. rugpjūčio 4 d. susitikimo apeliantei buvo nutrauktas oficialių kvietimų į techninius susitikimus siuntimas ir kad jos atstovui netgi buvo užsakytas kambarys (žr. skundžiamo sprendimo 385–388 punktus).

74. Todėl šia dalimi skundžiamą sprendimą reikės panaikinti. Konkretūs tokio panaikinimo padariniai apeliantei skirtos baudos dydžiui bus nagrinėjami toliau.

ii) Apeliantės dalyvavimo kartelyje nuo 2000 m. gegužės 26 d. iki 2001 m. birželio 26 d. įrodymas (apeliacinio skundo trečiasis pagrindas)

75. Nors pirma pateikti argumentai *mutatis mutandis* taikytini ir apeliantės dalyvavimo nuo 2000 m. gegužės 26 d. iki 2001 m. birželio 26 d. įrodymui, didelis skirtumas yra tas, kad šiuo atveju keliamas klausimas ne dėl to, ar apeliantė visiškai nustojo dalyvauti, o dėl to, ar ji nutraukė dalyvavimą tam tikrą laikotarpį.

76. Kitaip tariant, antikonkurencinių veiksmų įrodinėjimo pareigai ir įrodymų vertinimui taikomi tie patys principai. Jie taikomi kitokioms faktinėms aplinkybėms, kurias reikia įrodyti, t. y. atitinkamai priklausymo karteliui laikiną ar galutinį nutraukimą.

77. Iš tikrųjų, kaip priminta, reikia pripažinti, kad įrodymai, kuriais remdamasi Komisija daro išvadą, kad įmonė sustabdė dalyvavimą kartelyje ar to nepadarė, turi būti vertinami kitaip, nes juos labai lemia tariamo nutraukimo aplinkybių ir inkriminuojamiems slaptiems veiksmams būdingų požymių, kaip antai jų dažnumas ir sudėtingumas, visuma.

78. Šiuo atveju tiek Komisija (žr. ginčijamo sprendimo 603 konstatuojamąją dalį), tiek Bendrasis Teismas (skundžiamo sprendimo 394–403 punktai), mano nuomone, atliko išsamų apeliantės atstovo išvykimo iš 2000 m. gegužės 25 d. ir 26 d. susitikimo aplinkybių ir nurodytų antikonkurencinių ryšių tyrimą.

79. Be to, kad šis tyrimas negali būti skundžiamas šiame apeliaciniame procese, jeigu nepaaiškėja, kad iškraipytos faktinės aplinkybės, manau, kad taikytas požiūris apskritai atitinka teismų praktiką, pagal kurią tai, kad nebuvo pateikta įrodymų dėl konkrečių laikotarpių, netrukdo pripažinti, jog pažeidimas truko šiuos laikotarpius apimantį ilgesnį laiką, jei tokia išvada pagrindžiama objektyviais ir nuosekliais duomenimis. Kai pažeidimas trunka daugelį metų, tai, kad karteliniai veiksmai vykdomi įvairiais laikotarpiais, kuriuos gali skirti trumpesnis ar ilgesnis laiko tarpas, nedaro įtakos šio kartelinio susitarimo egzistavimui, jei įvairiais šį pažeidimą sudarančiais veiksmais siekiama vieno tikslo ir jie yra vieno ir tęstinio pažeidimo epizodai [26].

80. Vertinimas, ar šiuo atveju nurodytą kartelinį susitarimą sudarančiais skirtingais veiksmais siekiama vieno tikslo ir ar jie yra vieno ir tęstinio pažeidimo epizodai, šioje byloje visiškai neginčytas ir bet kuriuo atveju tokio klausimo nagrinėjimas nepriskiriamas Teisingumo Teismo kompetencijai šiame apeliaciniame procese.

81. Galima įžvelgti analogiją tarp šiuo atveju pateikto klausimo ir Teisingumo Teismo nagrinėtojo Sprendime *Komisija / Verhuizingen Coppens*, kuriame nuspręsta, kad antikonkurencinių ryšių ar dalyvavimo tokiuose ryšiuose įrodymų nebuvimo dėl vienų metų laikotarpio savaime nepakanka dalyvavimo kartelyje nutraukimui įrodyti [27].

82. Todėl manau, kad reikia atmesti apeliacinio skundo trečiąjį pagrindą.

26 — Sprendimas *Komisija / Verhuizingen Coppens* (C-441/11 P, EU:C:2012:778, 72 punktas).

27 — Sprendimas *Komisija / Verhuizingen Coppens* (C-441/11 P, EU:C:2012:778, 75 punktas).

B – *Dėl apeliacinio skundo antrojo pagrindo, susijusio su vienodo požiūrio principo pažeidimu, įrodymų iškraipymu ir motyvavimo stoka, nes Bendrasis Teismas neatsižvelgė į apeliantės pasitraukimą iš kartelio po 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo, o „Repsol“ pasitraukimą po susitikimo patvirtino*

1. Šalių argumentai

83. Apeliantės pateiktą apeliacinio skundo antrąjį pagrindą sudaro dvi dalys.

84. Iš esmės pirmoje dalyje apeliantė tvirtina, jog Bendrojo Teismo išvada, grindžiama teiginiu, kuris yra fakto klaida, kad *Repsol* nebegavo „oficialių“ kvietimų po 2004 m. gegužės 11 d. ir 12 d. susitikimo, padaryta iškraipius įrodymus ir yra netinkamai motyvuota dėl kelių aspektų.

85. Antra dalis grindžiama nediskriminavimo principo pažeidimu. Apeliantė teigia, kad Bendrasis Teismas jos dalyvavimo kartelyje trukmę išnagrinėjo remdamasis kitokiais ir griežtesniais kriterijais, nei taikytais *Repsol*. Iš tikrųjų Bendrasis Teismas apeliantei taikė viešo atsiribojimo reikalavimą, o *Repsol*, kurios pasitraukimą pripažino net nesant viešo atsiribojimo, jo netaikė.

86. Visų pirma Komisija tvirtina, kad šis apeliacinio skundo pagrindas netinkamas, nes visi nurodyti argumentai susiję ne su *Total*, o su konkrečia *Repsol* padėtimi. Bet kuriuo atveju Komisija teigia, kad šis apeliacinio skundo pagrindas nepagrįstas.

2. Vertinimas

87. Jeigu apeliacinio skundo pirmojo būtų atmestas, kyla klausimas, ar apeliantė buvo skirtingai vertinama, palyginti su *Repsol*.

88. Šiuo atžvilgiu pažymėtina, kad, remiantis ginčijamo sprendimo 604 konstatuojamąja dalimi, Komisija nusprendė, kad *Repsol* padėtis skyrėsi nuo *Total*, nes tai, kad dviem susitikimams, vykusiems 2004 m. lapkričio 3 d. ir 4 d. bei 2005 m. vasario 23 d. ir 24 d., buvo užsakyti viešbučio kambariai, rodo, kad *Sasol* buvo įsitikinusi, jog *Total* dalyvaus susitikime, o dėl *Repsol* tokio paties tikrumo nebuvo.

89. Skundžiamo sprendimo 385–389 punktuose Bendrasis Teismas iš esmės nusprendė, kad šių dviejų įmonių padėtis skirtinga atsižvelgiant į kitų kartelio dalyvių suvokimą apie jų atsiribojimą, o šį suvokimą rodė siųsti oficialūs kvietimai ir užsakytas viešbutis.

90. Mano nuomone, tuo atveju, jeigu apeliacinio skundo pirmąjį pagrindą reikės atmesti, šis apeliacinio skundo pagrindas turėtų būti pripažintas netinkamu.

91. Komisija labai teisingai priminė, kad apeliantės argumentai susiję ne su jos pačios, o su *Repsol* konkrečia padėtimi. Net jeigu Bendrasis Teismas padarė tam tikrą vertinimo klaidą, apeliantė negali ja remtis savo naudai, be kita ko, siekdama, kad būtų nustatyta mažesnė jos dalyvavimo nagrinėjamame kartelyje trukmė.

92. Iš tikrųjų nustatyta, kad vienodo požiūrio principas turi derėti su teisėtumo laikymusi. Niekas negali savo naudai remtis neteisėtumu, padarytu kito asmens naudai[28].

93. Todėl, mano nuomone, apeliantės pateiktą apeliacinio skundo antrąjį pagrindą reikia atmesti, net jeigu būtų nuspręsta, kad skundžiamo sprendimo 385–389 punktuose pateiktuose Bendrojo Teismo argumentuose padaryta tam tikra klaida.

28 — Žr. Sprendimą *The Rank Group* (C-259/10 ir C-260/10, EU:C:2011:719, 62 punktas ir nurodyta teismo praktika).

C – Dėl apeliacinio skundo ketvirtojo pagrindo, susijusio su veiksmingos teisminės gynybos, bausmių ir sankcijų individualizavimo principų pažeidimu bei pareigos motyvuoti nesilaikymu dėl to, kad Bendrasis Teismas nenagrinėjęs atmetė ieškinio pagrindą, susijusį su tuo, kad neatsižvelgta į apeliantės konkurencinio elgesio ekonominius įrodymus

1. Šalių argumentai

94. Apeliantė nurodo, kad, remiantis Reglamento Nr. 1/2003[29] 31 straipsniu, Bendrasis Teismas turi neribotą jurisdikciją priimti sprendimus konkurencijos bylose ir kad, nepaisant Komisijos turimos diskrecijos srityse, kuriose reikalingas sudėtingas ekonominis vertinimas, vis dėlto Bendrasis Teismas neturi atsisakyti kontroliuoti Komisijos atlikto ekonominio pobūdžio duomenų aiškinimo[30]. Be to, pagal bausmių individualizavimo principą reikalaujama, kad kartelio neįgyvendinimas būtų vertinamas individualiai dėl kiekvienos įmonės, ypač apskaičiuojant jai skirtiną baudą.

95. Apeliantė teigia, jog Bendrasis Teismas nepateikė atsakymo dėl jos nurodyto pagrindo, susijusio su tuo, kad neatsižvelgta į ekonominius įrodymus, patvirtinančius jos elgesio atitiktį konkurencijos taisyklėms, ir neišnagrinėta šių įrodymų reikšmė bei turinys. Iš tikrųjų apeliantė Komisijai, paskui Bendrajam Teismui pateikė visą pažeidimo darymo laikotarpį apimančią išsamią ekonominę analizę, įrodančią, kad ji niekada nevykdė per techninius susitikimus sudarytų susitarimų. Ginčijamame sprendime ir skundžiamame sprendime apie šią analizę nieko nepasakyta, o skundžiamo sprendimo 406 ir 407 punktuose nėra jokio atsakymo į apeliantės argumentus dėl to, kad jos ekonominė analizė visai nenagrinėta, siekiant individualiai įvertinti jos konkurencinį elgesį, kai buvo vykdoma sankcijos ir, be kita ko, lengvinančių aplinkybių kontrolė. Šiomis aplinkybėmis apeliantė teigia, kad Bendrojo Teismo argumentai, pateikti nagrinėjant antrąjį ieškinio pagrindą, į kurį daroma nuoroda skundžiamo sprendimo 407 punkte (konkrečiai žr. 186 ir 237 punktus), susiję su kartelio įgyvendinimu apskritai, o ne su kiekvienos dalyvavusios įmonės individualiu elgesiu.

96. Visų pirma Komisija teigia, kad šis apeliacinio skundo pagrindas nepriimtinas ir bet kuriuo atveju nepagrįstas.

2. Vertinimas

97. Manau, kad reikia atmesti šį apeliacinio skundo pagrindą.

98. Iš tikrųjų matyti, jog Bendrasis Teismas pateikė daugybę svarstymų tam, kad nuspręstų dėl apeliantės pateiktų argumentų ir dokumentų, kuriais siekiama įrodyti, kad ji nesilaikė kartelio susitarimų.

99. Skundžiamo sprendimo 163–190 punktuose, kuriuose nagrinėjamas antrasis ieškinio pagrindas, Bendrasis Teismas atmetė apeliantės argumentą, kad ji nesilaikė kartelinio susitarimo dėl kainų. Konkrečiai kalbant, Bendrasis Teismas rėmėsi įrodymais *in tempore non suspecto*, kaip antai ieškovės laiškais dėl kainų, kuriais klientams pranešama apie kainų didinimą (konkrečiai, žr. sprendimo 189 punktą).

100. Be to, skundžiamo sprendimo 243–259 punktuose, kurie taip pat susiję su pirmojoje instancijoje pareikšto ieškinio antrojo pagrindo nagrinėjimu, Bendrasis Teismas tiksliai pakartojo argumentus, kuriais siekiama įrodyti, kad apeliantė nepateikė įrodymų, patvirtinančių jos konkurencinį elgesį rinkoje, priešingai, nei ji teigė Bendrajam Teismui pateiktoje ekonominėje ataskaitoje.

29 — 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų [EB] 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 2 t., p. 205).

30 — Sprendimas *Kone ir kt. / Komisija* (C-510/11 P, EU:C:2013:696, 28 punktas).

101. Taigi manau, kad Bendrasis Teismas įvykdė jam tenkančią užduotį tikrinti ir kontroliuoti Komisijos analizę, susijusią su apeliantės nurodytomis aplinkybėmis dėl jos elgesio rinkoje.

102. Todėl, mano nuomone, apeliantės kaltinimas, kad Bendrasis Teismas atliko tik „bendrą“ ekonominę analizę ir neatsižvelgė į jos individualią padėtį, yra nepagrįstas.

VI – **Tarpinė išvada**

103. Kaip minėjau, manau, kad apeliaciniame skunde nurodytas pirmasis pagrindas yra pagrįstas, todėl reikia panaikinti skundžiamą sprendimą tiek, kiek Bendrasis Teismas padarė klaidą, nes neatsižvelgė į tai, kad apeliantė nutraukė dalyvavimą darant pažeidimą nuo 2004 m. gegužės 12 d.

104. Dėl mano siūlomo dalinio skundžiamo sprendimo panaikinimo neišvengiamai reikės perskaičiuoti apeliantei skirtą baudą taip, kad ši teisingai atspindėtų jos dalyvavimo darant nagrinėjamą pažeidimą trukmę. Manau, kad šioje bylos stadijoje galima priimti galutinį sprendimą, kaip tai suprantama pagal Teisingumo Teismo Statuto 61 straipsnio pirmos pastraipos antrą sakinį.

105. Pagal SESV 261 straipsnį, aiškinamą atsižvelgiant į Reglamento (EB) Nr. 1/2003 31 straipsnį, Teisingumo Teismas, naudodamasis savo teise perimti bylą, turi neribotą jurisdikciją, todėl gali savo nuožiūra nustatyti baudą iš naujo [31].

106. Nors ši jurisdikcija, be paprastos baudos teisėtumo kontrolės, Sąjungos teismui suteikia teisę pakeisti Komisijos atliktą baudos tinkamumo vertinimą savuoju, pabrėžtina ir tai, kad neribotos jurisdikcijos įgyvendinimas neprilygsta patikrinimui savo iniciatyva, o procesas vyksta pagal rungimosi principą [32].

107. Taigi siūlau Teisingumo Teismui tik perskaičiuoti baudos dydį, kad ji būtų sumažinta, siekiant ištaisyti išnagrinėjus apeliacinio skundo trečiąjį pagrindą nustatytą teisės klaidą.

108. Be to, siūlau ne savavališkai nurodyti skaičius, o nuoseklumo ir numatomumo sumetimais laikytis 2006 m. gairėse nustatyto metodo, kaip jį aiškino ir patikslino Bendrasis Teismas, kiek tai susiję su taikytinu dauginimo koeficientu [33], ir perskaičiuoti baudos dydį atsižvelgiant į nustatytą mažesnę pažeidimo trukmę.

109. Kaip skundžiamo sprendimo 565 punkte priminė Bendrasis Teismas, apskaičiuodama apeliantei skirtą baudą Komisija dėl pažeidimo sunkumo rėmėsi 18 % parafino vaško metinės pardavimo vertės ir 15 % metinės parafino šlamo pardavimo vertės. Taip gautos sumos [34] dėl pažeidimo trukmės buvo padaugintos iš koeficiento 13, kiek tai susiję su parafino vašku, ir iš koeficiento 7, kiek tai susiję su parafino šlamu. Apskritai, įskaitant „prisijungimo mokestį“, Komisijos buvo taikomas koeficientas 14, kiek tai susiję su parafino vašku, ir koeficientas 7, kiek tai susiję su parafino šlamu.

110. Siekdamas pašalinti skundžiamo sprendimo 561 punkte konstatuotus pažeidimus ir pakoreguoti apeliantei skirtą baudą, kad būtų atsižvelgta į tikslią jos dalyvavimo darant pažeidimą trukmę, Bendrasis Teismas nustatė, kad dėl jos dalyvavimo darant pažeidimą trukmės taikytas dauginimo koeficientas turi būti 12,64 (į kurį įskaitytas vienas punktas už prisijungimo mokestį), kiek tai susiję su

31 — Sprendimas *Komisija / Verhuizingen Coppens* (C-441/11 P, EU:C:2012:778, 79 punktas ir nurodyta teismo praktika).

32 — Konkrečiai žr. Sprendimą *Komisija / Parker Hannifin Manufacturing ir Parker-Hannifin* (C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 74 ir 76 punktai bei nurodyta teismo praktika).

33 — Žr. skundžiamo sprendimo 561, 566 ir 567 punktus.

34 — Atsižvelgiant į metines pardavimo vertes atitinkamose rinkose, kurios sudarė 31 133 865 EUR (iš kurių 1 993 620 EUR už parafino šlamą) (žr. ginčijamo sprendimo 640 konstatuojamąją dalį ir skundžiamo sprendimo 13 punktą), šios sumos sudaro atitinkamai 5 245 244 EUR (už parafino vaško rinką) ir 299 043 EUR (už parafino šlamo rinką).

parafino vašku (12 metų 7 mėnesiai ir 28 dienos) [35], ir 6,53, kiek tai susiję su parafino šlamu (6 metai 6 mėnesiai ir 12 dienų) [36]. Galiausiai, siekiant atgrasomojo poveikio, pritaikius koeficientą 1,7 [37] nustatyta 121 626 710 EUR bauda už parafino vašką ir 3 833 132 EUR bauda už parafino šlamą, t. y. visa apeliantei skirta bauda sudarė 125 459 842 EUR.

111. Šiuo atveju siūlau pakartoti baudos apskaičiavimo etapus atsižvelgiant į klaidą, padarytą nustatant apeliantės dalyvavimo kartelyje trukmę, kiek tai susiję su parafino vaško rinka. Kadangi apeliantės dalyvavimo trukmę reikia sumažinti iki 11 metų 7 mėnesių ir 15 dienų, už pažeidimą toje rinkoje nustatytai baudai taikytą dauginimo koeficientą (kuriuo atsižvelgiama į pažeidimo trukmę ir jis apima prisijungimo mokestį) reikia sumažinti nuo 13,64 iki 12,62, todėl tarpinė suma sudarys apie 66 194 974 EUR. Siekiant atgrasomojo poveikio, pritaikius koeficientą 1,7, mano skaičiavimu, bauda turi būti sumažinta maždaug iki 112 531 456 EUR už parafino vašką. Pridėjus už parafino šlamą skirtą galutinę sumą, t. y. 3 833 132 EUR, reikės nustatyti, kad visa apeliantei skirta bauda sudaro apie 116 364 588 EUR.

112. Todėl siūlau nustatyti, kad apeliantei skirta suapvalinta baudos suma sudaro 116 364 588 EUR.

VII – **Dėl bylinėjimosi išlaidų**

113. Pagal Procedūros reglamento 184 straipsnio 2 dalį, jeigu apeliacinis skundas yra pagrįstas ir pats Teismas priima galutinį sprendimą byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą sprendžia Teismas.

114. Pagal Teisingumo Teismo Procedūros reglamento 138 straipsnio 1 dalį, taikomą kartu su šio reglamento 184 straipsnio 1 dalimi, pralaimėjusiai šaliai nurodoma padengti bylinėjimosi išlaidas, jei laimėjusi šalis to reikalavo. Šio reglamento 138 straipsnio 3 dalyje patikslinama, kad jeigu kiekvienos šalies dalis reikalavimų patenkinama, o dalis atmetama, kiekviena šalis padengia savo bylinėjimosi išlaidas. Tačiau, remiantis ta pačia nuostata, Teismas gali nuspręsti, kad, be savo bylinėjimosi išlaidų, šalis padengia dalį kitos šalies bylinėjimosi išlaidų, jeigu tai pateisinama atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos aplinkybes.

115. Šiuo atveju, atsižvelgdamas į nagrinėjamos bylos aplinkybes, kiek tai susiję su bylinėjimosi išlaidomis, patirtomis nagrinėjant bylą pirmojoje instancijoje, manau, jog reikia nuspręsti, kad *Total Raffinage Marketing* padengia aštuonias dešimtąsias savo bylinėjimosi išlaidų ir aštuonias dešimtąsias Komisijos bylinėjimosi išlaidų. Komisija padengia dvi dešimtąsias savo ir dvi dešimtąsias *Total Raffinage Marketing* patirtų bylinėjimosi išlaidų.

116. Kiek tai susiję su šiuo procesu, siūlau nustatyti, kad kiekviena šalis padengia savo bylinėjimosi išlaidas, patirtas šiame apeliaciniame procese.

VIII – **Išvada**

117. Atsižvelgdamas į tai, kas pasakyta, siūlau Teisingumo Teismui priimti tokį sprendimą:

1. Panaikinti Sprendimą *Total Raffinage Marketing / Komisija* (T-566/08, EU:T:2013:423) tiek, kiek Bendrasis Teismas padarė klaidą, nes neatsižvelgė į tai, kad apeliantė nutraukė dalyvavimą darant pažeidimą nuo 2004 m. gegužės 12 d.

35 — T. y. apie 71 545 123 EUR.

36 — T. y. 1 952 750,79 EUR.

37 — Šį koeficientą pritaikius kiekvienai iš šių sumų gaunamos sumos, kurios sudaro apie 121 626 717,87 EUR ir 3 319 676,34 EUR. Vis dėlto galiausiai nustatyta atitinkamai 121 626 710 EUR ir 3 833 132 EUR.

2. Panaikinti 2008 m. spalio 1 d. Komisijos sprendimo C(2008) 5476 *final* dėl procedūros pagal [EB] 81 straipsnį ir EEE susitarimo 53 straipsnį (byla COMP/39.181 – Žvakių vaškas) 1 straipsnį tiek, kiek jame nustatyta, kad apeliantė dalyvavo sudarant tęstinį susitarimą ir (arba) atliko suderintus veiksmus bendrosios rinkos parafino vaško sektoriuje nuo 2004 m. gegužės 12 d. iki 2005 m. balandžio 28 d.

3. Nustatyti, kad Sprendimo C(2008) 5476 *final* 2 straipsniu *Total Raffinage Marketing* skirta bauda sudaro 116 364 588 EUR.

4. Nustatyti, kad, kiek tai susiję su bylinėjimosi išlaidomis, patirtomis nagrinėjant bylą pirmojoje instancijoje, *Total Raffinage Marketing* padengia aštuonias dešimtąsias savo ir aštuonias dešimtąsias Europos Komisijos bylinėjimosi išlaidų. Komisija padengia dvi dešimtąsias savo ir dvi dešimtąsias *Total Raffinage Marketing* patirtų bylinėjimosi išlaidų.

5. Nurodyti kiekvienai šaliai padengti savo bylinėjimosi išlaidas, patirtas šiame apeliaciniame procese.